

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. КАРАЗІНА

ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

**СЕМАНТИКО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛЕКСИКИ
НА ПОЗНАЧЕННЯ ВОЛОНТЕРСТВА
В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ**

Кваліфікаційна робота
студентки 4 курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти
спеціальності 035 «Філологія»
спеціалізації 035.01 «українська
мова і література»

Сегеди Тетяни Сергіївни

Науковий керівник:
Гурова Оксана Модестівна,
кандидат філологічних наук,
доцент закладу вищої освіти

Харків – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ АНАЛІЗУ ЛЕКСИКИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ВОЛОНТЕРСТВА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ	6
1.1. Волонтерство як соціальний феномен	6
1.2. Поняття про лексико-семантичну та лексико-тематичну групи	11
1.3. Значення слова та його стилістичні властивості	13
Висновки до розділу 1	17
РОЗДІЛ 2. СЕМАНТИЧНІ ТА СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛЕКСИКИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ВОЛОНТЕРСТВА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ	19
2.1. Волонтерство в Україні	19
2.2. Склад і структура лексики на позначення волонтерства в сучасній українській мові	21
2.3. Лексико-тематична група «Волонтерська діяльність та її види»	22
2.4. Лексико-тематична група «Суб'єкти волонтерства»	31
Висновки до розділу 2	45
ВИСНОВКИ	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	49
АНОТАЦІЯ	58

ВСТУП

Волонтерство – це соціально спрямована, безкорислива та добровільна діяльність людей, яка поширена в різних сферах життя: політичній, екологічній, міжнародній, інформаційній, науковій тощо. Тема «волонтерство» є об'єктом різноаспектного дослідження економістів (Л. Буркова, Н. Кругла, Н. Круглая [4], Дж. Менетті, М. Белуччі, Е. Комо, Л. Багнолі [68], Чун-Чен Хуан [66]), юристів (Р. Сербин [49]), істориків (О. Козак [24], М. Рубан [44]), соціологів (В. Погрібна [40], Н. Черниш [62], Н. Грищенко [14], М. Козачук [25]), психологів (Р. Калениченко [22], Л. Романкова [42]), педагогів (А. Вегеріна [5], В. Поліщук [41], Т. Голубенко [12], З. Бондаренко [3; 35], Т. Журавель [35], Т. Лях [35; 32]). У вітчизняному мовознавстві тема волонтерства представлена в роботах М. Курушиної [29], О. Кирилюк [67] та Н. Кондратенко, О. Оніщенко [26].

Актуальність теми зумовлена тим, що, попри багатоаспектне дослідження *волонтерства* в різних науках, в українській лінгвістиці бракує розвідок, присвячених системному вивченню лексики на позначення цієї соціально значущої діяльності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота виконана в науковому семінарі «Лексична і фразеологічна семантика в синхронічному вимірі» відповідно до тематичного плану наукових досліджень кафедри української мови Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна в межах наукової теми «Аналіз системи рівнів української мови XVII–XXI ст.».

Мета дослідження – з’ясувати семантико-стилістичні особливості лексики на позначення волонтерства в сучасній українській мові. Поставлена мета передбачає виконання таких завдань:

- 1) визначити теоретичні передумови аналізу лексики на позначення волонтерства;
- 2) окреслити склад і структуру лексики зі значенням «волонтерство» в сучасній українській мові;
- 3) схарактеризувати лексико-тематичні групи на позначення волонтерської діяльності та її суб’єктів;
- 4) з’ясувати особливості семантики та стилістичний потенціал мовних одиниць зі значенням «волонтерство» в сучасній українській мові;
- 5) укласти тематичний словник лексики на позначення волонтерства в сучасній українській мові.

Об’єкт дослідження – лексика на позначення волонтерства.

Предмет дослідження – семантико-стилістичні особливості лексики на позначення волонтерства.

Джерелами фактичного матеріалу є словники різного типу (тлумачні, синонімів), соціальні мережі (Телеграм, Фейсбук, Інстаграм), засоби масової інформації (інтернет-статті, інтернет-газети, радіо, телебачення, реклама, журнали), наукові роботи; корпуси текстів ГРАК [11] та PAWUK [69].

Методи дослідження: *описовий* (характеристика лексики на позначення волонтерства), *компонентного аналізу* (уточнення семантики), *лінгвостилістичного аналізу* (характеристика номінацій за сферою слововживання), *статистичний* (збір кількісних показників, аналіз частотності), *робота з корпусами текстів* (пошук потрібних одиниць та їхній аналіз; створення тематичного словника лексики на позначення волонтерства в українській мові).

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше здійснено комплексний аналіз лексики на позначення волонтерства, зокрема виявлено структурно-семантичні та стилістичні її особливості.

Практична значущість роботи. Результати дослідження можуть бути використані в закладах освіти різних рівнів під час вивчення історії, на заняттях з української мови в опрацюванні тем з лексикології та стилістики, у спецкурсах із лінгвостилістичного аналізу мови; укладений тематичний словник лексики на позначення волонтерської діяльності може стати в пригоді в лексикографії, а також у різних галузях знань, зокрема гуманітарних і педагогічних.

Апробація результатів роботи. Основні положення й результати дослідження було апробовано під час виступів на XV Регіональній студентській науковій конференції «Мова – література – ідеологія», Усеукраїнській студентській науковій конференції «Філологія: виклики в епоху змін», II Всеукраїнській (НЕ)класичній студентській науковій інтернет-конференції «Мовно-літературний коворкінг», а також в одноосібних публікаціях ([46; 45; 47]) і Тематичному словнику лексики на позначення волонтерства [48].

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел (69 позицій). Загальний обсяг роботи 48 сторінок та 10 сторінок літератури. У кінці роботи подається анотація.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ АНАЛІЗУ ЛЕКСИКИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ВОЛОНТЕРСТВА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

1.1. Волонтерство як соціальний феномен

Одним з аспектів соціальної активності людей є волонтерство – потужна діяльність, одна з найпоширеніших та найпотрібніших в умовах сьогодення в політико-правовій, економічній, соціально-культурній, екологічній сфері тощо. Волонтерська робота – це «добровільне прийняття обов'язків по наданню безоплатної соціальної допомоги» [52]. До лав волонтерів може долучитися відповідальна людина будь-якого віку, національності, релігії та інших особистих переконань, яка має бажання та можливість присвятити свій час благодійній діяльності. Серед можливостей волонтерства можна окремо виділити такі: 1) виконання завдань, які не передбачають фінансову підтримку; 2) пошук нових ідей та їхня реалізація; 3) знайомства з новими людьми та долучення їх до своєї діяльності; 4) зміни наявного стану соціальної роботи та покращення його відповідно до сучасних викликів; 5) допомога й саморозвиток тощо.

О. Мохорєва та М. Горошко зазначають: «Волонтерство – це організований і керований процес участі людей у діяльності державних уповноважених органів влади в різних недержавних організаціях» [36]. Таким чином, ідеться про те, що волонтери соціально не від'ємні від процесів державотворення. Н. Кривоконь зауважує, що волонтерство – це «безкоштовна, усвідомлена, добровільна діяльність на благо інших» [28]. Отже, волонтерство – це рух, який здійснюють особи добровільно та переважно безоплатно, без можливого кар'єрного зростання, заради соціальних цілей, попередньо сформованих залежно від актуальних потреб.

Як самостійний рух волонтерство виникло в середині XIX століття; першими волонтерами були західні «самаряни» – люди, які допомагали всім, кому це було необхідно; точною датою вважається 1859 рік. Саме тоді громадський діяч зі Швейцарії Жан Анрі Дюнан, після кривавої битви під Сольферіно в австро-італо-французькій війні, посприяв заснуванню організації, сучасного аналога Червоного Хреста, яка б безкорисливо лікувала поранених.

Початок уживання власне терміна *волонтерство* на позначення безкорисливої, безоплатної та добровільної діяльності припадає на 70-і роки XX століття, що пов'язано з регулярним проведенням Усесвітніх волонтерських конференцій Міжнародною асоціацією добровольчих зусиль. На одній із таких конференцій пізніше, у 1990 році, було затверджено Загальну декларацію волонтерів, у якій описано засади та права, основні цілі й орієнтири, а основними принципами було визначено гуманність, рівність, законність та дієвість.

Поступово волонтерський рух набуває усесвітнього поширення в різних сферах діяльності, які з часом стають її окремими гілками та формують типи волонтерства, як-от: міжнародне (реалізація волонтерських проєктів за кордоном), екологічне (моніторинг дикої природи), інформаційне (оснащення правдивою інформацією), туристичне (проведення екскурсій), наукове (навчання та менторство), телефонне (спілкування з самотніми людьми). На сьогодні саме волонтери становлять вагому частку рішучого населення, яке будує своє майбутнє. Згідно зі світовим рейтингом благодійності від «Charites Aid Foundation», «1 млрд людей віком понад 18 років зі 145 країн працювали в 2018 р. волонтерами в некомерційному секторі, 2,2 млрд людей надавали допомогу незнайомим людям» [1, с. 3]. Як бачимо, важливість волонтерів безумовна, їхня діяльність є соціально значущою та визнаною офіційно.

Чимало нормативних документів регулюють діяльність волонтерів. У Загальній декларації прав людини 1948 року та Конвенції про права дитини 1989 року

наведено основні положення та цінності волонтерства з погляду не лише впливу на суспільство, а й людської значущості. Вагомим документом, який містить поради щодо підтримки волонтерства, є Резолюція Організації Об'єднаних Націй, яка була ухвалена 10 січня 2002 року. Причиною появи цього витягу на одній із сесій є визнання важливого внеску волонтерів у розвиток суспільства, його минуле та майбутнє в кожній зі сфер окремо та разом у сукупності невіддільних складових для побудови держави та ладу в ній.

5 грудня щорічно відзначається Всесвітній день волонтера (Міжнародний день волонтерів в ім'я економічного і соціального розвитку), який був заснований у 1985 році за ініціативи Генасамблеї ООН. Метою такого запровадження було бажання, по-перше, поінформувати суспільство та зробити його свідомим щодо важливості добровільницької діяльності та її впливу на соціум, по-друге, зробити невеликий заклик для залучання ще більшої кількості охочих. 2011 рік офіційно проголошений Роком волонтерства у Європейському Союзі. Особливо гостро це питання сприймається та оцінюється зараз, оскільки актуальність волонтерства та необхідність такої діяльності вже вкотре доведено роками та подіями.

Участь у волонтерській діяльності схвально оцінюється суспільством, до того ж позитивно впливає на самих волонтерів. Завдяки активному залученню людей у соціальні процеси відбувається покращення їхніх навичок, які у майбутньому допомагають стати більш конкурентоспроможними на арені праці. У Сполученому Королівстві Великобританії було створено з цього приводу опитування серед безробітних. Результати засвідчили таке: 88% серед опитаних вважають, що волонтерство є однією з галузей, яка може допомогти їм отримати не просто роботу, а доволі перспективну. Ще одне соціальне опитування «China Youth Daily», у якому брали участь 1044 роботодавці, засвідчило, що 60% від загальної кількості віддають

перевагу тому кандидатові, який має певний досвід у волонтерській діяльності, адже сама така особистість має такі навички, як чесність і комунікабельність.

Як об'єкт дослідження *волонтерство* цікавить науковців багатьох сфер. Галузь економіки представлена роботами Л. Буркової, Н. Круглої («Теоретичні аспекти дослідження волонтерства як категорії державного управління» [4]), Дж. Менетті та М. Белуччі («Investing in Volunteering: measuring social returns of volunteer recruitment, training and management» [68]), Чун-Чен Хуана («Employees' Perception of Corporate Social Responsibility: Corporate Volunteer and Organizational Commitment. International Business Research» [66]). Р. Сербин, фахівець юридичної сфери, приділяє увагу поняттям «благодійництво», «благодійність», «меценатство» («Феномен понять «благодійність» та «благодійницька діяльність» [49]). Історичний аспект організації волонтерської діяльності розглядає О. Козак («Доброчинність в Україні: до історії становлення та розвитку особистості (X століття – перша половина XIX століття)» [24]) та М. Рубан («Визначення поняття волонтерства» [44]).

Особливості благодійної діяльності досліджують такі фахівці-соціологи: М. Козачук, що приділяє увагу поняттю *волонтерство* в дискурсивному вимірі («Поняття «волонтерство» в соціологічному дискурсі: теоретичний та емпіричний аспект» [25]); В. Погрібна, яка аналізує сутність волонтерства як феномену соціуму: («Волонтерство як соціокультурний феномен: епістемологічні та аксіологічні аспекти аналізу» [40]); Н. Черниш, що розглядає етапи становлення інституту волонтерства («Вплив довіри та довірчих відносин на становлення новітнього соціального інституту волонтерства у сучасній Україні» [62]); Н. Грищенко, яка коментує вплив волонтерства на молодіжну активність («Волонтерський рух в сучасній Україні як стратегія розвитку молодіжного лідерства» [14]). Вплив волонтерства як феномену на соціум досліджено в наукових доробках таких

науковців-психологів, як Р. Калениченко, що аналізує становлення волонтерства, його напрями, мотиваційні складові тощо («Волонтерство в соціальній роботі» [22]), та Л. Романкова, яка розглядає значущість волонтерської діяльності для саморозвитку молоді та їхніх цінностей у житті («Волонтерська діяльність як складова формування моральних цінностей студентської молоді» [42]).

Волонтерство є об'єктом наукового зацікавлення також у педагогічній сфері. А. Вегеріна розглядає роль онлайн-волонтерства в сучасному суспільстві («Інтернет як платформа для прояву соціальної активності молоді» [5]), В. Поліщук аналізує значення явища волонтерства під час здобуття професійної освіти («Роль волонтерської практики в процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників» [41]), Т. Голубенко доводить вагому роль волонтерства в житті молоді під час навчання у вищому навчальному закладі («Волонтерство як інструмент соціального виховання студентської молоді в умовах вищого навчального закладу» [12]), З. Бондаренко описує реалізацію волонтерської діяльності у закладах вищої освіти («Волонтерська робота у вищому навчальному закладі» [3]), Т. Лях розглядає волонтерство як соціальне явище («Волонтерство як суспільний феномен» [32]), З. Бондаренко, Т. Журавель, Т. Лях створили навчально-методичний посібник для організацій, які у своїй діяльності залучають волонтерів («Менеджмент волонтерських груп від А до Я» [35]).

У лінгвістиці темі «волонтерство» присвячено роботу М. Курушиної («Семантико-стилістичні особливості лексем «волонтер» і «доброволець» у сучасній українській публіцистиці» [29]), у якій авторка досліджує характерні риси волонтерства та розглядає динаміку розвитку значень слів «волонтер» і «доброволець»; статтю Н. Кондратенко й О. Оніщенко («Трансформація семантики лексеми «волонтер» у медійному і мережевому дискурсах» [26]) про особливості вживання слова *волонтер* та його семантичні інтерпретації; наукову розвідку

О. Кирилюк («Вербалізація символів російсько-українського збройного конфлікту» [67]), у якій демонструється аналіз асоціативно-семантичної групи «волонтери».

Попри наявність вищезгаданих наукових робіт, чимало питань, пов'язаних із вивченням волонтерства й досі залишаються належно не дослідженими. Наприклад, із точки зору соціального впливу достатньо не роз'ясненою видається проблема відмінностей між поняттями «волонтерський рух» та «волонтерська діяльність», перспектив розвитку волонтерства в Україні та у світі, різниці між «благодійністю» та «волонтерством» тощо. У зв'язку з невеликою кількістю наукових робіт з лінгвістики, нас, як філологів, особливо цікавить дослідження лексики на позначення волонтерства, адже, на нашу думку, існує чимале підґрунтя для опису та аналізу саме такої лексики.

1.2. Поняття про лексико-семантичну та лексико-тематичну групи

У вітчизняному мовознавстві про системність лексики було заявлено ще минулого століття. Проблема семантичної організації системи мови досі є однією з найскладніших та до кінця не вивчених. Щобільше, окреслення груп слів (лексико-тематичних та лексико-семантичних) часом відбувається не лише за встановленими правилами, а й залежно від особливих підстав чи вподобань автора наукової роботи. Загальною рисою обох явищ водночас є зображення об'єктивної дійсності, саме тому поняття «лексико-тематична група» та «лексико-семантична група» подекуди ототожнюються.

Лексико-семантична група слів – це така сукупність повнозначних слів, яка є своєрідною лексично та семантично, а також за виконуваними стилістичними

функціями. Г. Межжеріна зазначає, що лексико-семантична група «характеризується семантичним зв'язком слів та їхніх значень, категоріальною спільністю лексичних одиниць, ієрархічним порядком їхньої організації, відносною автономністю одиниць, неперервністю смислового простору» [34]. Усі слова групи належать до однієї частини мови й об'єднуються спільним значенням (наприклад, у семантиці іменників *мати, матуся, ненька* відбито значення «жінка щодо народжених нею дітей»). Крім цього, «у межах лексико-семантичних груп виділяють мінімальні семантичні об'єднання, побудовані на відношеннях синонімії, антонімії, конверсії та гіпонімії» [60, с. 306].

Лексико-семантичні групи слів становлять об'єкт вивчення лексикології, її розділу – семасіології. Семантика слів може охоплювати назви предметів, процесів, явищ, відношень між ними, реалій і фантазій, мрій тощо, проте варто пам'ятати про відсутність семантичного значення в службових слів. Системність передусім пов'язана з комунікацією (коли ми говоримо, то інколи згадуємо цілу низку слів, а лише потім добираємо те, яке найкраще зображує нашу ситуацію, наприклад: *говорити, балакати, тараторити, базікати, лялякати* тощо) та організацією світу, що відображається на лексичному рівні. Лексико-семантичні групи у своїй сукупності створюють семантичне поле, об'єднання одиниць мови за значенням, які предметно та поняттєво є подібними.

Лексико-тематична група – це сукупність слів (не обов'язково закріплених за однією частиною мови), які об'єднуються за певними ознаками позамовної дійсності як до рівня знань та загальної обізнаності. Основною ознакою для виділення є саме належність до різних відношень усередині групи між її складниками. У Словнику лінгвістичних термінів Д. Ганича та І. Олійника зазначається: «тематична група – низка слів, які об'єднуються спільністю родових значень, тобто слова, які називають різновиди одного й того самого ряду предметів:

назви птахів, квітів, мінералів» [10, с. 55]. У світі існують мільйони тематичних рядів, які потім перетворюються на групи (частини мови – іменник, дієслово, прикметник – становлять лексико-тематичну групу слів на основі спільності функцій у мові, а саме називання частиномовної належності лексем). У складі тематичної групи також може бути декілька основних (ядерних) лексико-семантичних груп.

Наявність лексико-семантичних та лексико-тематичних груп свідчить про структурну єдність одиниць мови між собою та їхній логічний взаємозв'язок як у контексті, так і поза ним. Можна простежити відмінності між цими групами, оскільки лексико-семантична є логічним результатом семантики мови з погляду лексики, тобто більш широким поняттям та складнішою структурою, а лексико-тематична – напряду залежить від національного розвитку та уміння класифікувати предмети чи явища за певними спільними семами, користуючись часто методом логіки. Проте чітких розмежувань між двома поняттями може й не бути: одну й ту саму сукупність слів залежно від досліджуваного компонента можна назвати й лексико-семантичною, і лексико-тематичною групою.

1.3. Значення слова та його стилістичні властивості

Лексичне значення слова – це індивідуальне значення слова, яке висвітлює знання та уявлення носіїв мови про навколишнє середовище. Існує чимало визначень для цього поняття, наприклад: «мовне відображення об'єкта, його коротка характеристика, мінімальний набір суттєвих ознак, узятих із числа ознак поняття, які дозволяють розпізнати цей об'єкт» [58, с. 30]; «конкретно-

індивідуальний зміст слова, який являє собою відображення або тільки вираження (в різних типах слів) та фіксацію в свідомості позначуваного словом елемента дійсності» [60, с. 307]; «історично закріплена в свідомості людей співвіднесеність слова з певним явищем дійсності» [27, с. 188; 30]; «індивідуальне предметно-поняттєве значення слова, яке відображає уявлення носіїв мови про навколишню дійсність (предмети, ознаки, дії, процеси) і відношення між ними» [61, с. 207]; «є закріпленим за формою слова (відповідним звуковим комплексом), унаслідок чого стає можливою його реалізація як явища мови, а не тільки свідомості» [60, с. 307].

На сьогодні виокремлюють дві основні теорії лексичного значення: субстанціональну (лексичне значення дорівнює відображенню явищ дійсності у свідомості та підсвідомості людини та оформлюється у вигляді чітко або абстрактно окресленого поняття) та реляційну (значення слова – це відношення між словами). Більш переконливою, на думку дослідників, є субстанціональна теорія, оскільки лексичне значення є результатом набутого людиною досвіду та здобутих знань, які пов'язані зі словесним вираженням та особливостями його використання як мовного засобу [61, с. 47]. На формування та формулювання лексичного значення слова одночасно впливають лінгвальні й позалінгвальні чинники. Інформація, яка виходить за межі суто лінгвістичного спрямування, формує та реалізує далі значення слова, у той час, як мовні чинники спричиняють розвиток ближнього. Науковці стверджують, що лексичне значення є ближнім значенням слова, складником мовної системи.

Лексичне значення може зазнавати змін – звужуватися, розширюватися чи зміщуватися. Звуженням називають зменшення семантичного значення слова в процесі певних рухів та відображення його в мовленні лише в певному контексті у вигляді індивідуально-авторського використання. Розширення є антонімічним звуженню та вказує на розширення семантичного обсягу лексеми унаслідок

розвитку. І третьою зміною є зміщення, що фіксує зміни в дефініції, які впливають на появу нового варіанта, що буде синонімічним за обсягом від первісного. Компонентом значення є сема, найменший його складник. Для того, щоб виявити структуру лексичного значення, необхідно зіставити різні значення одного полісемічного слова або два синоніми чи слова, що належать до однієї лексико-тематичної групи. Існує низка класифікацій, за якими семи поділяються на певні різновиди: за функціями – інтегральні та диференційні; за способом вираження – експліцитні та імпліцитні; за ступенем узагальнення – родові та видові.

Розгалуженою є типологія лексичних значень слова згідно з такими обраними критеріями, як синтаксичний у поєднанні з ономасіологічним, парадигматичний, епідигматичний, стилістичний, когнітивний, історичний, дискурсивний. На основі першого критерію дослідники зазначають два типи лексичного значення: вільне номінативне та синтагматично зв'язане (фразеологічно зв'язані та синтаксично зумовлені значення). За парадигматичними ознаками, лексичне значення може бути синонімічним, антонімічним, паронімічним, омонімічним. Епідигматичними типами лексичного значення є метафоричне та метонімічне. Відповідно до когнітивного критерію виокремлюють термінологічне та загальнономовне нетермінологічне, а історичного – живе активне й застаріле значення. Дискурсивний напрям окреслює загальнономовне, діалектне, жаргонне лексичне значення, і найбільшої уваги для нашої роботи потребує саме класифікація за стилістичним критерієм.

Дослідники визначають, що стилістичне значення – це «додаткове, супровідне до лексичного та граматичного значення мовної одиниці» [33, с. 194]; до того ж розглядати будь-яке слово доцільно у зв'язку із його «стилістичною вартістю» або «маркованістю», яка розуміється як «закріпленість слова за певним функціональним стилем мови» [2, с. 53], оскільки лексеми під час використання

стають носіями характерних мовленнєвих рис залежно від ситуації, стилю, ставлення мовця. Отже, за стилістичним критерієм розрізняють стилістично нейтральне і стилістично марковане значення слова.

Слова, що мають стилістично нейтральне значення, використовуються в переважній більшості ситуацій під час різних типів комунікації та не мають стилістичних відтінків. До складу лексичного значення лексем такого типу входять сигніфікативні й денотативні компоненти. Загальноприйнята інформація свідчить про багатозначність стилістично нейтральних одиниць, ядро яких становить лише пряме, основне значення. Крім цього, стилістично нейтральна лексика може в певних контекстах виконувати функції маркованої та навпаки.

Велику кількість мовних одиниць становлять стилістично марковані слова, у структурі лексичного значення яких разом із предметно-поняттєвими наявні стилістичні компоненти різного типу. Про відповідну маркованість слова можна дізнатися з приміток (наприклад, *книжне, спеціальне, розмовне, поетичне, згрубіле, жартівливе, вульгарне*), що вказують на сферу та особливості використання кожної лексеми й подаються в словникових статтях. До стилістично маркованої лексики належить книжна та розмовна. За Енциклопедією української мови, книжна лексика – це «слова, що вирізняються на тлі стилістично нейтральної лексики літературної мови своїм походженням, особливістю словотворення будови та вузькою сферою ужитку» [60, с. 258]. До такої лексики належать архаїзми («мовна одиниця, що на даному етапі є застарілою в мові або зовсім вийшла із загального вжитку» [60, с. 32]), старослов'янізми («лексичні, фонетичні, фразеологічні запозичення зі старослов'янської мови» [60, с. 639]), історизми (вийшли з ужитку через зникнення понять, які вони називали), слова спеціального вжитку (стосуються певних сфер життя та стилів), терміни («слово або словосполучення, що позначає поняття певної галузі науки, техніки тощо» [60, с. 682]), оказіоналізми («слово,

утворене на основі наявного в мові слова або словосполучення, іноді з порушенням законів словотворення чи норми мовної, що існує лише в певному контексті, в якому воно виникло» [60, с. 432]), поетизми та фольклоризми тощо. Розмовна лексика – «слова розмовної мови, що протиставляються стилістично нейтральній та книжній лексиці літературної мови своїм емоційно-експресивним забарвленням і функціонально-стильовим навантаженням» [60, с. 560]. До різновидів розмовної лексики зараховуємо власне розмовну, діалектну («позанормативний елемент літературної мови, що має виражену діалектну віднесеність» [60, с. 146]), просторічну («один зі структурно-функціональних некодифікованих різновидів загальнонародної мови, який, не маючи обмежень, разом з діалектами та жаргонами протистоїть літературній мові, її розмовному стилю» [60, с. 536]) і жаргонну («відрізняється від загальноживаної мови використанням специфічної експресивно забарвленої лексики, синонімічної до слів загального вжитку, фразеології, іноді й особливостями вимови» [60, с. 182]). І розмовну, і книжну лексику можна додатково розподілити за такими групами: слова, які належать до якогось стилю та не мають додаткової конотативної інформації; і слова, що додатково мають оцінну семантику.

Висновки до розділу 1

Отже, у цьому розділі схарактеризовано поняття «волонтерство»; подано основну інформацію про волонтерську діяльність, зокрема про історію її становлення й розвитку; наведено низку нормативних документів, що регулюють

діяльність волонтерів; встановлено, що *волонтерство* є актуальним об'єктом багатьох наукових досліджень.

Крім цього, визначено терміни «лексико-семантична група» та «лексико-тематична група» й окреслено їхні спільні та відмінні риси; а також зазначено про стилістичні особливості лексики української мови, яка може поділятися на дві групи: стилістично нейтральну й стилістично марковану.

РОЗДІЛ 2. СЕМАНТИЧНІ ТА СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛЕКСИКИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ВОЛОНТЕРСТВА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

2.1. Волонтерство в Україні

Волонтерська діяльність в Україні має свою історію становлення й розвитку. У 90-х роках ХІХ століття активно створюються різноманітні громадські організації, товариства, притулки. Українці беруть активну участь у діяльності Червоного Хреста (Перша та Друга світові війни, наступні роки відбудови). Неофіційно затвердженим початком волонтерства вважають 1992 рік, коли було створено «Телефон довіри» (безплатну анонімну бесіду) як один із видів психологічної допомоги. Офіційно визнаною ця благодійна діяльність стає 10 грудня у 2003 році (постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг» №1895). З часом цю постанову було замінено на вищому рівні Законом України «Про волонтерську діяльність» (19 квітня 2011 року), у якому фігурує таке визначення поняття *волонтер*: «особа, яка є активним представником населення та здійснює на добровільних засадах діяльність у вигляді волонтерської допомоги, що корисна як для суспільства, так і для держави» [19].

Волонтери безкоштовно навчають, доглядають за хворими, допомагають малозабезпеченим чи людям з інвалідністю. Загалом за час існування волонтерської діяльності на території України було видано чимало нормативно-законодавчих документів, які описують особливості розвитку руху волонтерів, а саме: Декларація «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» (1992 р.); Закон

України «Про соціальні послуги» (2003 р.), у якому зазначено, що волонтер – це «фізична особа, що добровільно здійснює благодійну, неприбуткову та вмотивовану діяльність, що має суспільно-корисний характер» [20]; Закон України «Про громадські об'єднання» (2013 р.); праці «Волонтерство в Україні» та «Волонтерський рух в Україні» (2014 р.), написані у формі звітів за результатами опитувань та численної кількості аналізів.

У зв'язку з російською агресією, яка розпочалася 2014 року, зокрема після Революції Гідності, волонтерська діяльність в Україні набуває значного поширення й перетворюється на масштабний рух, який виходить на світову арену та стає справжнім досягненням і доказом незламності українського суспільства. Волонтери як рушійна сила реформування країни починають активно брати участь у державотворенні. Поступово з'являються служби в кожному місті («Українська Волонтерська Служба»), діють локальні волонтери, цілі фонди («Мир і Ко», ФОНД Діани Макарової), осередки, організації («Крила Фенікса», «Народний проєкт»). Найбільш потрібним у той час є волонтерство у фронтових та прифронтових зонах.

Починаючи з 24 лютого 2022 року, основними видами волонтерства стають збори на потреби Збройних сил України (медикаменти, одяг, їжа, обладнання, засоби гігієни) та допомога внутрішньо переміщеним особам (евакуація, поселення, гуманітарна допомога). Основою для зародження різних видів волонтерської діяльності власне є людські потреби, які формуються протягом часу та збираються завдяки соціологічним опитуванням.

Крім того, у зв'язку з поживленням волонтерства з'являються різні навчальні джерела: «Онлайн-курс для волонтерів» [39], «Волонтерство під час війни» [38] від Української Волонтерської Служби. Не оминув волонтерський фронт і таку платформу, як YouTube, на якій масово виходять пісні, зокрема й про волонтерів. Нещодавно запрацював новий канал, який створили волонтери (від операторів до

акторів включно) [64]. Тут восени 2023 року з'явилася довгоочікувана прем'єра 1 сезону серіалу «Волонтери» про історії «надлюдей, які не знають слова "неможливо"», «янголів-охоронців для супергероїв у пікселі». Цікавою знахідкою стало те, що на просторах Інтернету почали виходити оголошення про вакансії волонтерів (вказуються обов'язки, вимоги, зарплатня, гарантоване одержання сертифіката) [37]. Отже, волонтерський рух набирає вагомих обертів, а волонтерська діяльність починає цінуватися вище та прирівнюватися до інших професій.

2.2. Склад і структура лексики на позначення волонтерства в сучасній українській мові

Лексика на позначення волонтерства в сучасній українській мові має доволі велику різноманітність тематичних груп, оскільки така діяльність ведеться в різних сферах та за багатьма напрямками, а також пов'язана з різними суб'єктами. Відповідно до окреслених завдань роботи, було визначено дві лексико-тематичні групи:

– **«Волонтерська діяльність та її види»**, у якій увагу буде приділено лексемі *волонтерство* та синонімічним їй словам, назвам видів волонтерської діяльності, а також дієсловом зі значенням «виконувати волонтерську діяльність», похідним прикметникам та прислівникам;

– **«Суб'єкти волонтерства»**. Ця лексико-тематична група представлена назвами різних суб'єктів волонтерства: осіб, організацій, міст, країн тощо.

2.3. Лексико-тематична група «Волонтерська діяльність та її види»

У зв'язку з активізацією волонтерства почали з'являтися терміни на позначення цієї діяльності, специфіки її процесів та результатів, що наразі становить значне надбання словникового запасу української мови. Актуальною на сьогодні назвою діяльності волонтерів є слово *волонтерство*, утворене шляхом суфіксації (-ств-) від *волонтер*, що є запозиченням із французької мови: «*volontaire* «добровільний, доброволець» походить від лат. *voluntarius*, утвореного від *voluntas* «воля», що є похідним від дієслова *volo* «хочу», спорідненого з псл. **volja*, укр. *воля*» [18, с. 420].

Зважаючи на те, що лексема *волонтерство* немає статей у словниках синонімів ([23; 55]), ми провели наукову розвідку про можливість входження цієї лексеми до синонімічного ряду слів *добродійництво*, *благодійництво*, *філантропія*, *охотництво* й з'ясували, що значення досліджуваних номінацій об'єднані інтегральною семою '*безкорислива громадська діяльність*', проте «слово *волонтерство* вважаємо базовою одиницею окресленої синонімічної групи в сучасній українській мові й акцентуємо відсутність абсолютного відповідника для називання цього поняття» [46, с. 37].

Достеменно час появи слова *волонтерство* в українській мові не відомий, проте, за даними корпусу ГРАК, перше вживання зафіксоване в 1959 році у творі «Людина і зброя» Олеся Гончара: «Волонтерство – це, мовляв, добре, а екзамен застається екзаменом» [13, с. 14]. Зазначмо, що в Академічному тлумачному словнику української мови в 11 томах ця мовна одиниця не фіксується й немає словникової статті про неї, але є лексема *волонтер* із приміткою «застаріле» й значенням «той, хто став на військову службу за власним бажанням» [57, Т. 1, с. 730]. Відповідно, можна стверджувати, що початково *волонтер* було вузькоспеціалізованою

одиницею, яка вказувала на участь осіб в армії чи воєнних діях на добровільних засадах. З часом це значення розширилося й охопило всі сфери людського життя: соціальну допомогу, медицину, спорт, культуру, освіту тощо. Оновлений тлумачний словник уже має статтю про *волонтерство*: «1. Одна з форм масового демократичного руху в світі, заснована на добровільній благодійній діяльності громадян у галузі охорони здоров'я, освіти і культури» та «2. Діяльність, заняття волонтерів» [56].

З метою поглибленого аналізу частотності вживання лексеми *волонтерство* за роками (зафіксовано 1320 одиниць), ми використали графіки, візуалізацію корпусних даних з ГРАКу, «змішаного» корпусу текстів. Один з отриманих нами запитів засвідчив, що найбільшу частотність пошуку аналізованого слова на мільйон словоформ маємо саме у 2022 році. Статистика вказує, що стрімке зростання почалося у 2020 році й відтоді має набагато більші цифри.

Отже, на сучасному етапі лексема *волонтерство* є загальномовною, стилістично нейтральною та доволі популярною в мовленні, що спричинено історичними подіями. З метою розкриття окремих спільних рис чи уподібнень, на позначення аналізованого поняття почали з'являтися синонімічні назви, найчастіше виражені словосполученнями: *волонтерська діяльність, волонтерський рух, неприбутковий сектор* тощо. Хочемо також звернути увагу на те, що в розмовному мовленні на позначення волонтерської діяльності чи волонтерської допомоги вживається слово *волонтерка*.

Зауважмо, волонтерська діяльність як така може сприйматися людьми без емоцій, тобто як один із видів будь-якої діяльності, і тоді слово *волонтерство* є одиницею без особливої стилістичної забарвленості; або позитивно, і в такому разі, припускаємо, що в значенні слова *волонтерство* може актуалізуватися сема схвальної оцінки. Позитивність і схвальність волонтерства, пов'язана із законністю,

правильністю, активністю ведення цієї діяльності тощо, може міститися в семантиці таких означень до слова *волонтерство*: **активне волонтерство** (волонтерська діяльність, яка ведеться активно в одній сфері чи пов'язана з різними напрямками роботи); **справжнє волонтерство** (волонтерство, за якого люди з благодійною метою працюють для підтримки інших осіб або громади; здійснюється добровільно та без матеріальної винагороди; таке волонтерство є прикладом для наслідування, адже мотивує надавати допомогу); **чисте волонтерство** (волонтерська діяльність, яка здійснюється без матеріальної винагороди або особистої користі); **правильне волонтерство** (волонтерська діяльність, яка відповідає певним стандартам, етичним нормам або правилам волонтерства); **відповідальне волонтерство** (волонтерство, що підкреслює важливість етичної та відповідальної поведінки волонтерів).

Негативне забарвлення аналізованій одиниці можуть додавати такі конкретизатори: прикметники – супровідні лексеми, наприклад **примусове волонтерство**, **ніяке волонтерство**, **самозванське волонтерство**, а також префікс *недо-* (**недоволонтерство**). Слово **псевдоволонтерство**, що складається з двох частин: *псевдо* (носій значення несправжності, удаваності, нещирості) та *волонтерство*, має виразне негативне забарвлення, тому цю мовну одиницю частково можна сприймати як антонімічну до *волонтерство*. Отже, **псевдоволонтерство** може мати такі значення: 1. Ситуація, за якої людина представляється волонтером, але насправді не виконує волонтерської роботи або виконує її мінімально, без серйозного зобов'язання чи внеску. 2. Волонтерство як прикриття для особистої користі або отримання переваги, без здійснення допомоги чи зроблення внеску в громадські або благодійні справи. Таким чином, досліджувана лексема, на нашу думку, набула саме такого семантичного

наповнення, що свідчить про її широке використання в мові та можливість видозмінення з додаванням емоційних відтінків.

Серед зібраного матеріалу є слово *напівволонтерство*, яке, на перший погляд, може негативно сприйматися через розуміння виконання волонтерської діяльності як недостатньої чи неякісної, проте семантика цієї лексеми може й не містити негативної оцінки, і тоді *напівволонтерство* функціонуватиме, припустімо, з такими значеннями: 1. Діяльність, за яку або передбачено невелику зарплатню, або не передбачено її взагалі. 2. Ситуація, за якої особа або група осіб виконує деякі волонтерські дії або завдання за винагороду або компенсацію в якій-небудь формі.

Такі знахідки, як *мікрволонтерство* (передбачає виконання коротких та конкретних завдань, які часто займають невеликий проміжок часу) та *мініволонтерство* (невеликого масштабу, короткострокова добровільна діяльність з метою надання допомоги, підтримки або зроблення певного внеску в благодійний, громадський чи соціальний проєкт), у яких семантика першої частини слова пов'язана з невеликим обсягом чи розміром, указують на можливість волонтерської діяльності обіймати різні позиції за розмірами, часом, а також значущістю в суспільстві.

Волонтерство може бути пов'язане з окремими галузями й здійснюватися в багатьох сферах. На позначення різних видів такої волонтерської діяльності ми зафіксували близько 60 одиниць.

Велику групу (понад 40 назв) складають синтаксичні одиниці, утворені з двох компонентів: відносного прикметника та абстрактного іменника *волонтерство*. Залежною лексемою виступає прикметник, який і має значення конкретизатора виду діяльності. Наприклад, *медичне волонтерство* – вид волонтерства, який стосується галузі медицини та охорони здоров'я (безкоштовна допомога людям, які потребують медичної допомоги тощо); *спортивне волонтерство* – волонтерство в

галузі спорту та фізичних активностей, яке передбачає організацію та проведення спортивних заходів та сприяння здоровому способу життя; **юридичне волонтерство** – різновид волонтерства, який стосується права та юриспруденції, має на меті допомогу в різних правових сферах тим, хто цього потребує, зокрема жертвам насилля, біженцям тощо; **політичне волонтерство** – різновид волонтерства, націлений на політичну сферу, має в основі підтримку різних політичних рухів, партій, кампаній (проведення акцій, заходів, промо); **технічне волонтерство** – вид волонтерства, націлений на сферу технологій та інформації (створення технічних проєктів, програмування, інформаційна безпека тощо); **культурне волонтерство** – різновид волонтерства, націлений на галузь культури й мистецтва, має в основі різні творчі й культурні заходи задля розвитку культурної спадщини; **мовне волонтерство** – добровільна діяльність, спрямована на підтримку мовних проєктів або груп (вивчення мови, її вдосконалення та поширення); **літературне волонтерство** – волонтерство в галузі літературознавства, яке передбачає допомогу в літературних проєктах, фестивалях, заходах (поширення літературних доробків, книг).

На позначення різних видів волонтерської діяльності зафіксовано близько 10 композитів, наприклад, таких: **зооволонтерство** – різновид волонтерства, пов'язаний із взаємодією з тваринами в спеціальних притулках, оздоровчих таборах та інших місцях (медична допомога, догляд тощо); **автоволонтерство** – 1. Волонтерська діяльність, пов'язана з доставленням необхідних речей, продуктів чи амуніції; транспортуванням переселенців з місцевих вокзалів до організованих місць ночівлі. 2. Перевезення з-за кордону автівок для війська; **кіберволонтерство** – вид волонтерства в галузі інформаційних технологій, під час якого волонтери використовують свої технічні знання та навички, аби сприяти розвитку інновацій; **медіаволонтерство** – вид волонтерства, діяльність або процес

добровільної участі в медіапроєктах чи ініціативах з метою сприяння розвитку конкретного регіону; *ековолонтерство* – добровільна діяльність, спрямована на збереження навколишнього середовища та розв'язання екологічних проблем. Наведені слова є результатом підрядного основоскладання колишніх словосполучень, у яких перша частина становить усічення основи похідного прикметника до його кореня. Префіксоїди є видовими конкретизаторами значення й дозволяють сформулювати визначення понять.

Зі значенням «види волонтерської діяльності» вживаються також слова *Event-волонтерство* (займається проведенням різних заходів з метою популяризації тих чи інших тем, свят або подій у суспільстві); *Е-волонтерство* (здійснюється через електронні засоби зв'язку та віртуальні платформи); *зоом-волонтерство* (вид онлайн-волонтерства, за якого використовується платформа Zoom або аналогічні інструменти відеокommунікації для виконання волонтерських завдань, зокрема проведення віртуальних зустрічей, тренінгів чи консультацій); *ІТ-волонтерство*, *інтернет-волонтерство* (цифрове волонтерство в галузі інформаційних технологій, під час якого волонтери використовують свої технічні знання та навички, аби сприяти розвитку інновацій); *онлайн-волонтерство* (відбувається через інтернет і має на меті виконання таких завдань у мережі, як надання допомоги в онлайн-спільнотах, робота над віртуальними проєктами або допомога в інших віддалених форматах). Наведені мовні одиниці утворені за допомогою словоскладання (та графічної гібридизації із залученням транслітерації), оскільки є результатом поєднання кількох простих слів в одне складне. Варто зазначити, що всі перші частини є іншомовними елементами кореневого походження. Окрім цього, перші чотири слова зберегли англійську версію правопису першої частини, що вказує на відносно нещодавню появу слів, їхню новизну та замалу адаптованість задля входження в пласт загальноновживаної лексики. Акцентуємо також те, що

найбільшу кількість варіативних найменувань має поняття «цифрове волонтерство», що зумовлено його новизною, актуальністю та популярністю.

Проаналізовані вище назви видів волонтерства за галуззю чи сферою діяльності можуть належати як до нейтральної лексики, так і до спеціальної, та вживатися в українській мові як терміни. Варто зазначити, що переважна більшість таких назв не має закріпленого тлумачення в словниках, тому ми здійснили спробу знайти найбільш нейтральні визначення та в деяких сполученнях самостійно вивести дефініцію за допомогою словникових статей про кожен із видів волонтерства (результати демонструємо у створеному Тематичному словнику лексики на позначення волонтерства в сучасній українській мові [48]).

Волонтерство характеризуємо й за іншими ознаками, наприклад:

– віднесеністю до часу, події: *сьогоднішнє* (волонтерство, яке здійснюється в сучасних умовах з урахуванням поточних соціальних, економічних і технологічних реалій), *тижневє* (виконується протягом конкретного тижня), *ситуативне* (виникає відповідно до конкретної ситуації чи події), *системне* (спрямоване на підтримку чи вдосконалення певних систем або процесів у громадянстві);

– національністю чи країною: *українське* (волонтерство, яке здійснюється українцями; на території України), *міжнародне* (вид волонтерства, який поширюється за межі країни, має на меті сприяння розвитку, покращення життя людей та надання гуманітарної допомоги тощо), *інтернаціональне* (діяльність волонтерів, спрямована на надання допомоги та підтримку за межами власної країни);

– кількістю виконавців та належністю до певної групи осіб: *сімейне* (волонтерська діяльність, яку виконують члени сім'ї разом для підтримки громади або участі у благодійних заходах), *корпоративне* (вид волонтерства, у якому корпорації та їхні співробітники беруть участь у волонтерських ініціативах і

проєктах з метою соціальної відповідальності), **приватне** (волонтерство, яке особа вибирає та виконує на індивідуальному рівні), **спільне** (діяльність, виконувана кількома учасниками);

– місцем діяльності: **регіональне** (волонтерська діяльність, організована та спрямована на розвиток чи покращення конкретного регіону чи місцевості), **фронтове** (волонтерство на фронті, часто пов'язане із зонами конфліктів або екстремальними ситуаціями), **шпитальне** (волонтерська робота в лікарнях, медичних установах чи гуманітарних медичних місіях);

– оприлюдненням: **таємне** (волонтерство, яке виконується анонімно або без відома громадськості), **публічне** (суспільно відкрита й загальновідома волонтерська діяльність, спрямована на громадське благо та громадські потреби);

– відповідністю традиціям, правилам: **традиційне** (волонтерство відповідно до встановлених традицій, стандартів або регулярного графіка);

– усеохопністю за часом, сферою поширення, безоплатністю: **суцільне** (1. Волонтерство, яке здійснюється без перерв або пауз. 2. Волонтерська робота, яка охоплює всі аспекти певної сфери або проєкту. 3. Повністю неоплачувана діяльність);

– різноплановістю діяльності: **різноманітне** (волонтерство в багатьох видах чи сферах діяльності; участь у різних проєктах чи ініціативах).

База корпусу текстових матеріалів, Грак 17, дозволила нам зробити вибірку зі 100 найбільш поширених сполучень зі словом *волонтерство*. Зокрема до 10 найуживаніших синтаксичних одиниць потрапили такі: *корпоративне волонтерство, це волонтерство, таке волонтерство, своє волонтерство, моє волонтерство, українське волонтерство, те саме волонтерство, її волонтерство, інтелектуальне волонтерство, чисте волонтерство*. Варто зазначити, що слово *волонтерство* має сталі морфологічні особливості та найчастіше поєднується саме

з відносними та якісними прикметниками, присвійними, означальними й указівними займенниками.

До лексико-тематичної групи «Волонтерська діяльність та її види» зараховуємо також дієслівні одиниці: **волонтерити** (1. Вести волонтерську діяльність. 2. жаргоново. Надавати свої ресурси як допомогу, підтримку), утворене суфіксальним способом від основи *волонтер* за допомогою дієслівного суфікса *-и-* та суфіксом/закінченням *-ти*; **наволонтерити** (розмовне; узяти участь у волонтерських заходах чи акціях) та **поволонтерити** (розмовне; мати можливість узяти участь у благодійних заходах), утворені префіксальним способом від *волонтерити*; **волонтерувати** (вести волонтерську діяльність) – суфіксальним від *волонтерити*; **поволонтерити-покухуварити** – словоскладанням.

Окрему групу становить прикметник **волонтерський**, який утворений додаванням суфікса відносності *-ськ-* до лексеми *волонтер*, та його похідні: **волонтерсько-ветеранський**, **організаційно-волонтерський** тощо. Варто акцентувати низьку словотвірну активність першої частини **волонтерсько-**, натомість багато слів мають прикметник **волонтерський** як другий компонент. Майже всі з них є описовими з ознакою діяльності (**медико-волонтерський**, **педагогічно-волонтерський** та інші). Поодинокі випадки вказують на інші соціальні ролі: **ветерансько-волонтерський** (вік + статус), **організаційно-волонтерський** (місце чи заняття), **добровольчо-волонтерський** (діяльність + синонімія), **суспільно-волонтерський** (роль та об'єкт) тощо. Трапляються лексеми з негативним забарвленням, як-от: **псевдоволонтерський**, перша частина якої має семантику несправжності, неправдивості; **напівволонтерський**, значення якої можна трактувати як «неповною мірою **волонтерський**».

Слово **волонтерський** в українській мові є важливим складником великої кількості словосполучень на позначення тих чи інших видів діяльності, пов'язаних

із волонтерами. До окреслених одиниць зокрема належать такі: *волонтерський рух* (наприклад, «Волонтерський рух допомоги українським військовикам»), *волонтерський проєкт* («Птахи», «Разом ми вистоїмо», «Покоління небайдужих»), *волонтерська програма* («GOOD NEWS CORPS», «Школа Волонтерства»), *волонтерська інтеграція*, *волонтерська підтримка*, *волонтерська допомога*, *волонтерський тренінг* («Організація діяльності волонтерських груп»), *волонтерська лотерея*, *волонтерський аукціон*, *волонтерський сніданок*, *волонтерська ініціатива* («Станція Харків», «Герої АТО») тощо.

Не оминемо увагою також похідні від прикметника *волонтерський* одиниці *по-волонтерськи* та *по-волонтерському*, які є прислівниками способу дії, утвореними за допомогою префіксально-суфіксального способу словотворення (префікс-формант *по-* та суфікси *-и-* та *-ому-*) від прикметника *волонтерський*, і мають значення «як заведено у волонтерів; волонтерський підхід або ставлення до різних аспектів життя, діяльності чи взаємин».

2.4. Лексико-тематична група «Суб'єкти волонтерства»

Оскільки волонтерство націлене на роботу та переважно постійний контакт із людьми, то суб'єктом волонтерської діяльності є власне волонтер. За даними корпусу текстів, слово *волонтер* в українській мові вживалося ще в ХІХ столітті (7 жовтня 1894 року, Іван Франко в листі до Михайла Драгоманова: «<...> його земляки з польсько-державного погляду організували волонтерів, щоб помагати туркам проти слов'ян» (про Теодора Томаша Єжа) [31, с. 522]); фіксуємо це слово також у словнику початку ХХ століття [51, с. 251]. Загалом лексема *волонтер* в

корпусі ГРАК трапляється 10238 разів, що майже в 10 разів більше, ніж кількість уживання слова *волонтерство*.

У словниках української мови різних років слово *волонтер* фіксується зі значенням «охочий, охотник, доброволець» (1893 рік [50, с. 94]); «охотник, охочий» (1924 рік [43, с. 139]); «доброволець; особа, що добровільно вступила на військову службу» (1955 рік [54, с. 139]); «особа, що добровільно вступила на військову службу; доброволець» (1974 рік [53]); «охотник, див. доброволець (1977 рік [63, с. 77]). Академічний тлумачний словник сучасної української мови в 11 томах, як зазначалося вище, фіксує лише одне визначення слова *волонтер*, до того ж із позначкою *застаріле*: «той, хто став на військову службу за власним бажанням; доброволець» (1970 рік [57, Т. 1, с. 730]). Той самий коментар щодо цього слова бачимо у Великому тлумачному словнику української мови за редакцією В. Бусела [6, с. 201]. У тлумачному словнику української мови у 20 томах подано вже три значення слова *волонтер* (і примітки «застаріле» вже немає): «той, хто вступив на військову службу за власним бажанням; доброволець (у 1 знач.)»; «той, хто добровільно бере участь у якійсь соціально важливій справі (перев. новій, важкій чи небезпечній для життя); доброволець (у 2 знач.)»; «особа, яка за власним бажанням допомагає іншим; помічник (у 1 знач.)» (2015 рік [56]). Цікавою знахідкою стало те, що ця оновлена версія тлумачного словника української мови знайомить нас також із фемінітивним варіантом – *волонтерка*, що свідчить про новизну поняття *волонтерство*, його актуальність та поширеність як серед чоловічої, так і жіночої статі, а також демонструє врахування сучасних тенденцій уживання подібних слів на позначення осіб жіночої статі.

Варто звернути увагу на особливості вживання слова *volontaire* у французькій мові, оскільки саме з неї відбулося запозичення в українську. Сучасні тлумачні словники французької мови [65] фіксують той факт, що одиниця виконує дві

морфологічні функції: є прикметником зі значенням «добровільний» у 9 різних контекстах (що робиться з наміром, мотивується лише волею, хто працює без винагороди, зроблені самим потерпілим (за поранення) тощо); є іменником чоловічого роду з дефініцією «доброволець» (людина, яка виконує завдання за власним бажанням і без очікування винагороди; яка добровільно бере участь у збройному конфлікті; людина, яка добровільно виконує місію, завдання). Як бачимо, семантичні структури іменників *волонтер* та *volontaire* майже однакові, проте акцентуємо наявність експліцитної семи «без очікування винагороди» в тлумаченні лексичного значення слова у французькій мові й припускаємо, що ця сема є і в значенні слова *волонтер*, але має імпліцитне вираження. Крім цього, збагачення семантики слова *волонтер*, з очевидних причин, відбувалося повільніше за *volontaire*. До того ж у французькій мові вживається синонім *bénévole*: прикметник (волонтерський: хто працює без винагороди) та іменник чоловічого роду (особа, яка виконує завдання за власним бажанням і без очікування винагороди). Таке спостереження, на нашу думку, є важливим, оскільки свідчить про цікаву динаміку культурного взаємозв'язку та семантичних змін у процесі мовної взаємодії.

Наголошуємо, що одиниця *волонтер* не часто трапляється в словниках синонімів (зокрема вона є в Практичному словнику синонімів української мови С. Караванського [23, с. 61]), відповідно на сьогодні *волонтер* перебуває на етапі досліджування та входження в пласт зафіксованих лексем. Відносні або часткові синонімічні відношення можна простежити між значенням слова *волонтер* та окремими значеннями, наприклад, таких слів, як *охотник* («той, хто добровільно зголошується на виконання чого-небудь»; «доброволець» [57, Т. 5, с. 825]), *охочий* («той, хто виявляє бажання, готовність до чого-небудь, хто з власної волі зголошується на щось»; «те саме, що доброволець» [57, Т. 5, с. 826]), *доброволець*

(«той, хто зі своєї волі береться за виконання яких-небудь обов'язків, якоїсь роботи» [56]), *доброчинець*, *добродійник* («той, хто займається добродійною діяльністю»; «той, хто надає комусь допомогу, підтримку»; «благодійник» [56]), *добродій* (розмовне, «той, хто займається добродійною діяльністю»; «той, хто надає комусь допомогу, підтримку»; «благодійник» [56]), *благодійник* («той, хто надає комусь допомогу, підтримку»; «добродійник»; «той, хто займається благодійністю» [56]), *філантроп* («той, хто займається філантропією»; «благодійник, добродійник, доброчинець» [57, Т. 10, с. 590]), *меценат* («багатий покровитель наук і мистецтв, особа, що безкорисливо матеріально підтримує розвиток культури, освіти та будь-які інші аспекти гуманітарної сфери» [56]), *спонсор* («особа чи організація, що надає фінансову чи матеріальну підтримку іншій особі на взаємовигідних умовах» [56]), *донор* (переносне, «юридична або фізична особа, яка надає допомогу» [56]), *помічник* («той, хто допомагає кому-небудь у чомусь» [56]) тощо. Як бачимо, у всіх наведених значеннях проаналізованих слів тією чи тією мірою наявні або актуалізуються семи 'участь', 'допомога', 'бажання' / 'власна воля'.

Зауважмо, що слово *волонтер* може мати як нейтральну конотацію, так і семантику схвальної оцінки внаслідок актуалізації сем «добровільність» та «допомога». Значення позитивної характеристики може увиразнюватися чи посилюватися означеннями-конкретизаторами: *потрібний волонтер*, *кращий волонтер*, *справжній волонтер* тощо. За допомогою подібних якісних прикметників акцентуються такі риси волонтерів, як активність, небайдужість, справжність та вдячність. Негативне ж забарвлення можуть мати сполучення *загиблий волонтер*, *поранений волонтер*, проте це не пов'язано з осудом за якісь конкретні вчинки чи дії, а базується на емоціях, які викликають експресивні конкретизатори.

Якщо волонтерство ведеться якнайкраще, то суб'єктів такої діяльності називають *топволонтер* та *суперволонтер*. Ці слова, утворені за допомогою префіксоїдів, які, як відомо, часто використовуються для побудови словосполучень чи лексем, схожих на компліментарні утворення, вважаємо синонімами. Отже, *топволонтер* – це особа, діяльність якої відзначається активністю та високим ступенем ефективності, а *суперволонтер* – високопрофесійний та високомотивований волонтер. Діяльність волонтера може виявитися не законною чи не відповідати волонтерським засадам, тому в українській мові трапляються такі назви: *псевдоволонтер*, *псевдоволонтерка*, *лжеволонтер*, *лжеволонтерка*, *недоволонтер*, *неволонтер*. Значення «несправжність», «уявність», «удаваність» міститься в семантиці префіксоїдів *псевдо-* та *лже-*, які впливають на зміну нейтрального значення слова *волонтер*. На асоціативному рівні додавання *псевдо-* та *лже-* вказує також на спробу бути схожим на когось чи щось, найчастіше – невдалу. Фіксуємо, що від окреслених лексем утворюються такі одиниці, як *шахрай-псевдоволонтер* (подвійне негативне значення); *брат-псевдоволонтер* (конкретизація за сімейними стосунками); *псевдоволонтер-мандрівник*, *псевдоволонтер-гастролер* (оцінка тих осіб, які використовують статус волонтера для можливості подорожувати, зокрема виїжджати за кордон). Значення «неповнота дії, стану, якості» має префікс *недо-*, тому, як правило, *недоволонтерами* називають тих, хто, беручись за цю діяльність, ведуть її заради піару або неякісно (наприклад, доставляють несправні машини, пошкоджені речі тощо). Лексема *неволонтер* має двозначне трактування, оскільки префікс *не-* може мати семантику заперечення факту того, що людина є волонтером (вона не займається цією діяльністю), або значення цього префікса може бути пов'язане з тим, що дії особи оцінюються як такі, що не притаманні волонтерству й суперечать

йому. Тоді можна зазначити, що *неволонтер* – це той, діяльність якого є суперечливою, не відповідає волонтерським засадам.

Характеристика волонтера як суб'єкта діяльності здійснюється за різними ознаками, а саме: віднесеністю до певного народу, нації, національності, країни (*український волонтер, американський волонтер, британський волонтер*); належністю до міста, села, селища проживання (*львівський волонтер, франківський волонтер, мариупольський волонтер*); за ознакою «вітчизняний, свій, місцевий – іноземний, немісцевий» (*місцевий волонтер, іноземний волонтер, тамтешній волонтер, привезений волонтер*); за видом діяльності (*військовий волонтер, цивільний волонтер, фронтовий волонтер*). Значення перерахованих ознак відбито в семантиці відносних прикметників та віддієприкметникових одиницях. Якісні прикметники, що є супровідними означеннями до слова *волонтер*, уживаються зі значенням-конкретизатором віку (*юний волонтер, молодий волонтер, маленький волонтер*) чи досвіду діяльності (*колишній волонтер, новий волонтер, майбутній волонтер, постійний волонтер*). Серед займенників-означень трапляються присвійні (*наш волонтер, свій волонтер*), указівні (*цей волонтер*) та означальні (*інший волонтер*).

Варто зазначити, що слово *волонтер* демонструє потужну здатність до утворення похідних, утворених словоскладанням. Фіксуємо той факт, що існують юкстапозити як із першою частиною *волонтер- /волонтерка-* (221 одиниця), так і з другою – *-волонтер / -волонтерка* (281 одиниця). Різниця в кількості, на нашу думку, зумовлена тим, що волонтерство є переважно додатковою, другорядною діяльністю, проте, як бачимо, така різниця не є надто великою та вказує на те, що аналізована лексема починає набувати значущості та ставати носієм також певних професійних ознак.

Спочатку пропонуємо розглянути групу, у якій *волонтер- / волонтерка-* є носієм основної семантики «добровільного надання допомоги», а другий компонент – додаткового значення, наприклад, такого:

– виду спеціальності, назви фаху: *волонтер-рятувальник, волонтер-розслідувач, волонтер-психолог* тощо. Зауважмо, що ця підгрупа нараховує велику кількість одиниць, які, припускаємо, можна розтлумачити так: волонтер, який виконує додаткову професійну роль (надає психологічну допомогу; рятує когось; розслідує злочини тощо); або особа, яка має саме таку оплачувану професію, а під час війни здійснює волонтерство за своїм фахом. Фіксуємо також фемінітивні результати словоскладання (*волонтерка-медик*). До того ж значення не лише першої частини слова може бути носієм виконавця, але й другої (*волонтер-художниця*), таким чином конкретизатор указує одразу й на стать, і на фах;

– належності до певної країни, частини країни чи національності: *волонтер-іноземець, волонтер-переселенець, волонтер-земляк* (без точної вказівки на територію); *волонтер-американець* (із зазначенням країни);

– ієрархії у волонтерських організаціях: *волонтер-спеціаліст, волонтер-куратор, волонтер-амбасадор, волонтер-координатор, волонтер-організатор, волонтер-фандрейзер, волонтер-підопічний, волонтер-учасник* тощо. Зазначмо, що деякі одиниці можуть вступати в синонімічні (*волонтер-керівник, волонтер-шеф*) чи антонімічні відношення (*волонтер-початківець, волонтер-спец*);

– належності волонтера до конкретної організації: *волонтер-свободівець, волонтер-скаут, волонтер-пластун*. Ця група представлена великою кількістю мовних одиниць, що зумовлено наявністю різних волонтерських об'єднань, груп, ініціатив, тому з'явилася потреба в їхньому розмежуванні у зв'язку з відмінністю цінностей та основних завдань;

– статі, віку: *волонтер-чоловік, волонтер-жінка*;

- соціального статусу: *волонтер-одинак, волонтер-сирота, волонтер-безхатько*;
- місця діяльності (*волонтер-дачник, волонтер-музейник*) та об'єкта допомоги (*волонтер-собачник*);
- історичної віднесеності чи пропонованих суспільству ідей: *волонтер-реформатор, волонтер-просвітитель*.

Цікавою знахідкою стали назви *волонтер-доброволець, волонтер-благодійник, волонтер-донор, волонтер-меценат*, друга частина яких є синонімічною до *волонтер*, проте ця синонімія, як зазначалося вище, є частковою чи відносною. Таке спостереження, на нашу думку, доводить істинність судження про відсутність іншого терміна на позначення аналізованого поняття «волонтер». Такі юкстапозити засвідчують те, що часто людина, яка є волонтером, може одночасно виконувати роль і добровольця, і донора, і мецената.

Другий компонент юкстапозита може бути конкретизатором позитивного (*волонтер-герой, волонтер-умілець, волонтер-патріот, волонтер-реформатор, волонтер-просвітитель, волонтер-ентузіаст, волонтер-однодумець, волонтер-легенда, волонтер-друг*) чи негативного (*волонтер-шахрай, волонтер-зłodій, волонтер-самозванець*) значення; його семантика містить оцінку особи, що веде волонтерську діяльність, за такими критеріями: добросовісність, безкорисливість, професійність, важливість, впливовість, відданість, активність, завзятість тощо.

Як зазначалося вище, велику кількість нараховує група мовних одиниць із другим компонентом *-волонтер / -волонтерка*, у яких перша частина є видовим конкретизатором значення, наприклад:

- фаху, професії, спеціальності: *медик-волонтер, лікар-волонтер*.
- Припускаємо, що таке розташування слів в юкстапозиті дає розуміння того, що людина працює за своєю професією й має додаткову зайнятість як волонтер або

виконує обов'язки, передбачені цією професією, на волонтерських засадах. Група слів за цим критерієм, як із першим компонентом *волонтер-*, також є численною, а певна відмінність простежується в більшій кількості фемінітивних утворень: *співачка-волонтерка, вчителька-волонтерка, медсестра-волонтерка*;

– належності до країни, національності тощо: *українець-волонтер, американець-волонтер*;

– належності до міста, у якому проживає: *киянин-волонтер, мариуполець-волонтер, львів'янин-волонтер*;

– виконуваних обов'язків: *помічник-волонтер, координатор-волонтер, представник-волонтер*. Хочемо акцентувати відмінність у значеннях слів із різним розташуванням компонентів: якщо складне слово *волонтер-представник* указує на те, які обов'язки виконує особа в ієрархії організації, то *представник-волонтер* не описує функції людини у волонтерському середовищі; тобто це хтось, хто представляє, менторить щось чи когось, проте на волонтерських засадах;

– назви організації: *пластун-волонтер*;

– статі, віку: *дитина-волонтер, дівчатко-волонтер, дівчинка-волонтер, дівчина-волонтерка, жіночка-волонтер, чоловік-волонтер, хлопчик-волонтер, пацан-волонтер*. Звернімо увагу на наявність зменшено-пестливих, розмовних, фамільярних одиниць, яка свідчить про широке використання лексем на всіх рівнях серед усіх верств населення;

– ролі суб'єкта волонтерської діяльності в житті носіїв: *друг-волонтер, побратим-волонтер* (дружба), *колега-волонтер* (робота), *хлопець-волонтер* (у стосунках), *чоловік-волонтер, дружина-волонтер* (одружені), *мама-волонтер, дід-волонтер, брат-волонтер* (сім'я), *сусід-волонтер* тощо. Така різноманітність лексичних утворень указує на актуальність досліджуваного явища та його поширення у всіх важливих суспільних сферах людського життя та в родині;

- соціального статусу: *сирота-волонтер*;
- за історичними подіями *кіборг-волонтер* (особа, яка як волонтер брала участь в АТО, зокрема допомагала оборонцям Донецького аеропорту, яких прозвали кіборгами).

Далі пропонуємо розглянути юкстапозити, у яких перший компонент пов'язаний зі значенням оцінної (позитивної чи негативної) характеристики. Оскільки попередні лексеми були переважно нейтрального значення, такі одиниці становлять особливу цінність нашого дослідження. Складними словами із семантикою позитивної оцінки є такі: *ентузіаст-волонтер* – особа, що добровільно віддає свій час та енергію для участі в різноманітних ініціативах та проєктах, маючи значний ентузіазм; *герой-волонтер* – особа, яка робить відважні вчинки на користь інших членів громади чи суспільства; *професіонал-волонтер* – особа, яка працює як волонтер, надаючи свій досвід і знання для підтримки громади чи проєктів; *бджілка-волонтер* – *переносно*; особа, яка активно та завзято веде волонтерську діяльність; синоніми: *мураха-волонтер*, *комаха-волонтер*). Словами з негативною конотацією є *шахрайка-волонтер*; *«їжак»-волонтер* – шахрай, який збирає кошти шляхом вигаданих історій про хвороби родичів тощо; *їжак* – залізничний жаргонізм, що означає «вагон метро»; *горе-волонтер* – юкстапозит, перша частина якого є носієм негативної емоції, почуття, що вказує на печаль, смуток. У цьому разі йдеться про метафору, оскільки з'являється ознака 'лиха', 'нещастя'. Уважаємо, що таким чином лексему можна тлумачити, як волонтер, що погано виконує свої обов'язки загалом чи в конкретній ситуації. За допомогою слова з негативною семантикою відбувається паралелізація дій особи як таких, що завдають збитки, негаразди тощо). Хочемо зазначити, що, на відміну від лексем з другою частиною конкретизатором, основна ознака, яка виноситься на передній план через відчутну домінантність – це героїзм, жертвність, хоробрість,

професіоналізм, активність, завзятість чи шахрайство, неякісне виконання обов'язків, а значення слова *волонтер* послаблюється й стає додатковим, уточнювальним, оскільки вказує на сферу діяльності.

Фіксуємо також сполуки, компоненти яких є відносно синонімічними: ***активіст-волонтер, доброволець-волонтер, філантроп-волонтер.***

На позначення волонтера вживаються назви, утворені осново- та словоскладанням (*екволонтер, зооволонтер, медіаволонтер, артволонтер, фотоволонтер, смартволонтер, ексволонтер, б'юті-волонтер, онлайн-волонтер*) та способом графічної гібридизації (*IT-волонтер, VIP-волонтер*). Більшість перерахованих лексем має першу частину, яка є носієм семантики виду волонтерства, крім *ексволонтер*, що називає людину, яка в минулому займалася волонтерською діяльністю. Про різне трактування може йтися щодо лексеми *VIP-волонтер*: сполука може мати, по-перше, позитивну конотацію (особливий волонтер, який може відрізнитися своїм професіоналізмом, управними здібностями); по-друге, негативну, оскільки відчутною є певна пафосність, виокремлення певної особи; і, по-третє, більш-менш нейтральне значення – «знаменитість, яка безкорисливо займається волонтерською діяльністю, привертає до цього увагу всієї громадськості».

Цікавою знахідкою стали лексеми, які вказують не лише на особу, а й на тварину (*собака-волонтер, видра-волонтер*) чи автоматичний пристрій (*робот-волонтер*). Наявність таких юстапозитів укотре вказує на актуальність, необхідність та поширеність волонтерської діяльності. Хочемо додати, що така тенденція до словотворення може бути пов'язана з тим, що мовці жартома наділяють тварин умінням волонтерства. Наприклад, *видра-волонтер* («"Я не пускаю до видр росіян": як видри-волонтерки з Балі та їхній власник допомагають ЗСУ» [11]). Або ж ідеться про акцентування ролі собак, які допомагають переносити гуманітарну допомогу у

волонтерських штабах чи розрадити хворих дітей у лікарнях. Крім цього, у зв'язку з розвитком сучасних технологій, ставлення людей до появи автоматичних пристроїв є нейтральним чи схвальним, оскільки роботи можуть полегшити життя людей завдяки швидшому, якіснішому виконанню різних функцій («...роботHUBO продовжить працювати на Олімпіаді – він стане одним з роботів-волонтерів» [11]).

Проте не тільки особи, тварини чи пристрої можуть виконувати волонтерські обов'язки. Суб'єктами волонтерської діяльності можуть бути установи, організації, міста, країни (*компанія-волонтер, банк-волонтер, місто-волонтер, країна-волонтер*). Усі ці назви утворилися на основі метонімічного перенесення значення: працівники, населення, мешканці тощо є волонтерами чи працюють на волонтерських засадах. Вартою уваги є сполука *держава-волонтер*, у якій слово *держава* має значення «громадяни, об'єднані спільним бажанням допомогти»: отже, *держава-волонтер* – це суспільство, громадяни якого масово й активно ведуть волонтерську діяльність.

Серед виокремлених лексичних одиниць фіксуємо також словосполучення, що складаються з прикметника *волонтерський*, який актуалізує значення благодійності, безкорисливості в наданні допомоги, та іменника, що є власне назвою суб'єкта, як-от:

– *волонтерська організація* – це громадська організація; головною відмінністю від інших об'єднань є провадження саме благодійної, безкорисливої, волонтерської діяльності. В Україні такими організаціями є «Підтримай армію України», «Крила Фенікса», «Армія SOS», «Повернись живим»;

– *волонтерський штаб*, що досить популярною назвою; часто фігурує в оголошеннях, звітах, новинах. Первинно лексема *штаб* означає «орган керування військами в частинах» або «взагалі керівний орган чого-небудь» [57, Т. 11, с. 530]. Проте в сучасному розумінні та за допомогою уточнення слово втратило своє

початкове значення. За здобутими контекстами, можемо сформулювати, що волонтерським штабом називають організацію або певну конкретну групу волонтерів, які об'єдналися для надання певної допомоги, підтримки окремих проєктів, розв'язання поточних проблем. До таких організацій належать «Культурний ШОК», «Українська команда», «Згряя» та інші. До того ж доволі часто до проаналізованого словосполучення також додаються слова *гуманітарний, просвітницький, культурний* тощо задля уточнення діяльності, конкретизації поставлених завдань;

– **волонтерська служба**, що є відносно новим поняттям для українського волонтерського руху. Це громадська організація, яка розвиває волонтерство в Україні з 2017 року. Її мета – «розвивати культуру волонтерства та взаємодопомоги в Україні» [59];

– **волонтерський хаб** – це поняття, яке не зафіксоване в словниках як усталене. У суспільстві великого поширення набули молодіжні хаби, тобто «простори, де молодь <...> зможе безпечно, цікаво та корисно проводити вільний час разом» [16]. Волонтерська діяльність спричинила певні зміни в дефініції, оскільки основна мета волонтерства не пов'язана з відпочинком чи розвагами, а зосереджена на ініціативах та діях (навчання волонтерів, організація подій). За визначенням Інституту Суспільних Ініціатив, *волонтерський хаб* – це «платформа, яка об'єднує тих, хто хоче стати волонтером, та тих, кому потрібні волонтери» [21]. Волонтерськими хабами в Україні є «СпівДія», «HelpHubUA», «Бурса Хаб»;

– **волонтерська компанія**. Це словосполучення може тлумачитися двозначно: по-перше, це може бути певна організація, яка сприяє волонтерській діяльності (організовує благодійні акції, волонтерські заходи), а по-друге, юридична особа, яка спеціалізується на волонтерстві: консулює всі організації, допомагає розвитку, керує програмами. До того ж фіксуємо, що деякі з визначень слова *компанія* зі

словника можуть лягати в основу окресленого словосполучення: «група осіб, об'єднаних спільним інтересом» та «<...> різка її активізація, викликана невідкладними завданнями чи значними змінами кон'юнктури ринку» [17]. Також було знайдено одну поширену одиницю **волонтерська вулична компанія**. Прикметник *вулична* є конкретизатором, що вказує на діяльність безпосередньо на вулиці чи публічних містах (інформаційні кампанії, допомога безпритульним);

– **волонтерська група**. Поява таких груп є новим явищем. Ідеться не про спілку в соціальних мережах; «це невелика за чисельністю спільнота людей, що діє на добровільних засадах, об'єднана певною благодійною діяльністю» [8]. Загалом можемо зазначити, що прикметник лише уточнює первинне значення, зазначає про волонтерську діяльність, благодійність. Волонтерською групою в Україні є, наприклад «Твори Добро Україна» [7], а також багато інших («Пекельна кухня», «Волонтерська сотня», «Волонтерська група Романа Доніка»);

– **волонтерська спільнота** («Б50», «Разом переможемо», «Шанс на Життя»). Такі спільноти займаються різними питаннями, зокрема й наданням гуманітарної допомоги ([15]). Інколи вживається як синонім до назви *волонтерська група*;

– **волонтерське об'єднання** («Кожен Може допомогти», «Без меж», «ВІРЮ В УКРАЇНУ», «Волонтери без кордонів»). Віддієслівний іменник *об'єднання* в окресленому словосполученні є носієм значення сукупності, збірності. Таким чином зазначаємо, що такі групи складаються з волонтерів, які мають спільну мету, проекти та ініціативи; сприяють співпраці, обміну досвідом;

– **волонтерський центр** (наприклад, «Волонтер» [9]) – це місце, у якому відбувається координація та підтримка діяльності волонтерів;

– **волонтерський фонд** («UKRAINE ALIVE»). Серед благодійних організацій рідко трапляється така назва, проте дуже часто волонтерство пов'язане з благодійними фондами (Благодійний Фонд «Харківський Центр Волонтерів»,

Благодійний Фонд «Волонтерський центр «Паляниця»). Поєднання в назві слів *волонтерів*, *волонтерський* і *благодійний* зумовлене юридичними питаннями, оскільки не існує офіційно більшості форм волонтерських ініціатив у їхньому загальноприйнятому формулюванні.

Висновки до розділу 2

Отже, у другому розділі схарактеризовано історію становлення й розвитку волонтерської діяльності в Україні; зображено результати поширення волонтерства в сучасному суспільстві; зроблено висновок, що лексика на позначення волонтерства в сучасній українській мові має доволі велику різноманітність тематичних груп; зокрема проаналізовано такі: «Волонтерська діяльність та її види» та «Суб'єкти волонтерства».

Під час дослідження першої лексико-тематичної групи було зроблено спробу провести наукову розвідку про входження лексеми *волонтерство* до синонімічного ряду слів та словосполучень, її стилістичну забарвленість та антонімічні відношення; зафіксувати назви на позначення різних видів такої волонтерської діяльності (близько 60 одиниць), сформулювати їхні визначення для словникових статей; схарактеризувати номінацію *волонтерство* за різними ознаками; виокремити дієслівні одиниці, похідні від прикметника *волонтерський*.

Друга лексико-тематична група представлена назвами різних суб'єктів волонтерства. Під час її дослідження було сформульовано тлумачення поняття *волонтер*, його походження, особливості вживання, відносні синонімічні відношення; виокремлено нюанси конотації в словосполученнях та складних

словах та назви інших суб'єктів волонтерської діяльності (установи, організації, міста, країни); схарактеризовано номінацію *волонтер* за різними ознаками; продемонстровано потужну здатність лексеми до утворення похідних, утворених словоскладанням та основоскладанням, способом графічної гібридизації.

На додаток, з отриманих даних було сформовано словникові статті, які було використано для укладання Тлумачного одномовного тематичного словника лексики на позначення волонтерства в сучасній українській мові.

ВИСНОВКИ

Під час наукового пошуку встановлено, що волонтерська діяльність в Україні з часом набуває значного поширення та перетворюється на масштабний рух, який виходить на світову арену та стає справжнім досягненням і доказом незламності українського суспільства. У зв'язку із цим було досліджено лексику на позначення волонтерства в сучасній українській мові.

Першопочатково було визначено теоретичні передумови аналізу лексики на позначення волонтерства, оскільки на сьогодні існує велика кількість дослідницьких робіт у різних галузях знання. З'ясовано, що найбільшого поширення слово *волонтерство* набуло після 24 лютого 2022 року. Під час мовного аналізу розглянуто лексеми, що стосуються різних напрямків діяльності, суб'єктів дії, основних ознак тощо. Відповідно до завдань роботи було проаналізовано й схарактеризовано дві лексико-тематичні групи, окреслено склад і структуру лексики зі значенням «волонтерство» в сучасній українській мові, з'ясовано особливості семантики та стилістичний потенціал виокремлених мовних одиниць.

Під час дослідження групи на позначення «Волонтерської діяльності та її видів» було зафіксовано перше слововживання слова волонтерство (1959 рік), окреслено версії щодо його походження, пораховано загальну частотність на базі даних корпусу ГРАК (1320 одиниць), простежено зміни лексичного значення, виокремлено синонімічні та антонімічні відношення, морфологічні, семантичні й словотвірні особливості. Під час наукової розвідки було зроблено аналіз зафіксованих лексем, що позначають різні види волонтерства (67 одиниць), серед яких знайдено як композити, так і юстапозити; проаналізовано похідні дієслова

(5 слів); зазначено про групи прикметників, загальну сполучуваність, антонімію; указано про прислівники способу дії тощо.

Під час аналізу другої групи, «Суб'єкти волонтерства, були охоплені такі характеристики, як зміна лексичного значення слова *волонтер*, поява фемінитива, перше слововживання, особливості запозичення, синонімія й антонімія, загальна й оцінна характеристика, частотність (10238 разів), словотвірна здатність, сполучуваність з іншими частинами мови, юкстапозитивність (з першою частиною *волонтер-* / *волонтерка-* (221 одиниця), з другою – *-волонтер* / *-волонтерка* (281 одиниця), їхні тематичні групи; словосполучення зі словом *волонтерський*, які називають організації. Було зроблено висновок, що лексема *волонтер* починає набувати ознак професійного спрямування, через це має значну кількість похідних одиниць. Крім цього, спостерігаємо наявність широкого стилістичного потенціалу: появу розмовних одиниць, професійного жаргону, експресивно забарвлених лексем.

На матеріалі досліджених одиниць та здійсненого аналізу було розпочато укладання Глумачного одномовного тематичного словника лексики на позначення волонтерства в сучасній українській мові, який на сьогодні містить близько 500 словникових статей.

Отже, у результаті наукового дослідження робимо висновок, що лексика на позначення волонтерства становить цінне джерело для вивчення лексичних багатств української мови. Вона потребує постійного аналізу, контролю появи нових одиниць та створення подальших філологічних розвідок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрощук О. В. Волонтерство як соціальний феномен: історична ретроспектива та сучасний стан (Master's thesis, КПІ ім. Ігоря Сікорського), 2019. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/34047> (дата звернення: 07.05.2023).
2. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови: навчальний посібник. Львів: Світ, 2003. 432 с.
3. Бондаренко З. П. Волонтерська робота у вищому навчальному закладі // Вісник Запорізького національного університету, (1), 2008. С. 25–30.
4. Буркова Л. А., Кругла Н. М., Круглая Н. Н. Теоретичні аспекти дослідження волонтерства як категорії державного управління // Економіка та суспільство. 2019. № 20. С. 547–556.
5. Вегеріна А. В. Інтернет як платформа для прояву соціальної активності молоді // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки. 2019. №1 (324). Ч. 1. С. 5–13. URL: <http://visnyk.luguniv.edu.ua/index.php/vped/article/view/12/12> (дата звернення: 07.05.2023).
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод і допов.) / Уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
7. Волонтер група Твори Добро Україна 2023. URL: <https://www.facebook.com/groups/136696664432996> (дата звернення: 07.05.2023).
8. Волонтерська група // Вікіпедія URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%BD>

- [%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%BF%D0%B0](#) (дата звернення: 07.05.2023).
9. Всеукраїнський громадський Центр «Волонтер» URL: <https://www.facebook.com/aupcvolunteer> (дата звернення: 07.05.2023).
10. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. Київ: Вища школа, 1985. 360 с.
11. Генеральний регіонально анотований корпус української мови (ГРАК) / М. Шведова, Р. фон Вальденфельс, С. Яригін, А. Рисін, В. Старко, Т. Ніколаєнко та ін. Київ, Львів, Єна, 2017-2024. URL: <https://uacorpus.org/Kyiv/ua> (дата звернення: 07.05.2023).
12. Голубенко Т. О. Волонтерство як інструмент соціального виховання студентської молоді в умовах вищого навчального закладу // Наук. часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія 11: Соціальна робота. Соціальна педагогіка. 2018. Вип. 24 (1). С. 151–158.
13. Гончар О. Людина і зброя. Litres. 2016. 157 с.
14. Грищенко Н. І. Волонтерський рух в сучасній Україні як стратегія розвитку молодіжного лідерства // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право. 2018. № 2. С. 73–78.
15. Гуманітарна допомога – спільнота. URL: <https://t.me/humanitarna> (дата звернення: 07.05.2023).
16. Департамент гуманітарної політики Дніпровської міської ради. URL: <https://adm.dniprorada.gov.ua/projects/archive/406/show/413> (дата звернення: 07.05.2023).
17. Економічна енциклопедія. URL: <http://slovopedia.org.ua/38/53402/380686.html> (дата звернення: 07.05.2023).

18. Етимологічний словник української мови: В 7 т. Т. 1: А–Г / Ред. кол.: О. С. Мельничук (гол. ред.), І. К. Білодід, В. Т. Коломієць, О. Б. Ткаченко. АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ: Наукова думка, 1982. 632 с.
19. Закон України «Про волонтерську діяльність» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 42, ст. 435. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text> (дата звернення: 07.05.2023).
20. Закон України. Про соціальні послуги. Із змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради, (45), 2003. С. 358.
21. Інститут суспільних ініціатив. URL: <https://sii.org.ua/proyekty/menedzhment/volonterskyj-hab/> (дата звернення: 07.05.2023).
22. Калениченко Р. А. Волонтерство в соціальній роботі: навчальний посібник. Київ: КиМУ, 2008. 86 с.
23. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови (5-те вид., опрацьоване і доповнене). Львів: БаК, 2014. 530 с.
24. Козак О. Добродійність в Україні: до історії становлення і розвитку (X – перша половина XIX ст.) // Гілея: науковий вісник, (110), 2016. С. 22–32.
25. Козачук М. Б. Поняття «волонтерство» в соціологічному дискурсі: теоретичний та емпіричний аспект // Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління: Збірник наукових праць. Т. II., Вип. 3, Серія «Спеціальні та галузеві соціології». Харків: НТУ «ХП», 2016. С. 91–158.
26. Кондратенко Н., Оніщенко О. Трансформація семантики лексеми «волонтер» у медійному і мережевому дискурсах // Вісник Одеського національного університету. Філологія, 26(2 (24)), 2021. С. 46–53.

27. Кочерган М. Вступ до мовознавства: підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. Київ: Видавничий центр «Академія», 2001. 368 с.
28. Кривоконь Н. Проблеми соціальної роботи та соціальної політики в Україні. Чернігів: Чернігівський державний технологічний університет. 2014. URL: http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D1%81%D0%BE%D1%86.pdf (дата звернення: 07.05.2023).
29. Курушина М. А. Семантико-стилістичні особливості лексем «волонтер» і «доброволець» у сучасній українській публіцистиці // Міжнародна науково-практична конференція «Волонтерський рух: історія, сучасність, перспективи» (17–18 квітня 2015 року, Харків). Харків, 2015. С. 99–104. URL: https://www.researchgate.net/publication/275100598_SEMANTIKO-STILISTICNI_OSOBLIVOSTI_LEKSEM_VOLONTER_I_DOBROVOLEC_U_SUCASNIJ_UKRAINSKIJ_PUBLICISTICI (дата звернення: 07.05.2023).
30. Лексичне значення // Вікіпедія: Вільна Енциклопедія (Wikipedia: The Free Encyclopedia). URL: <http://surl.li/aypb> (дата звернення: 07.05.2023).
31. Лист Івана Франка до Михайла Драгоманова від 7 жовтня 1894 року // Франко І. Зібрання творів: У 50 т. К.: Наукова думка. Т. 49, 1986. С. 520–522.
32. Лях Т. Л. Волонтерство як суспільний феномен // Проблеми педагогічних технологій: зб. наук. пр. (3–4), 2004. С. 139–144.
33. Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилістика української мови: підручник; за ред. Л. І. Мацько. Київ: Вища школа, 2003. 462 с.
34. Межжеріна Г. В. Структурна організація семантичних одиниць (поле – лексико-семантична група – слово) // Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика, (5), 2022. С. 114–126.

35. Менеджмент волонтерських груп від А до Я: навчально-методичний посібник / За ред. Т. Л. Лях; авт.-кол.: З. П. Бондаренко, Т. В. Журавель, Т. Л. Лях та ін. К.: Версо-04, 2012. 288 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3486/1/T_LYAKH_MVGVADZ_KSP&SR_IL.PDF (дата звернення: 07.05.2023).
36. Мохорєва О. М., Горошко М. О. Волонтерство як соціальний феномен. 2022. URL: https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/13771/Volonterstv_o_Mokhorieva_Horoshko_2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 07.05.2023).
37. Оголошення на OLX з вакансіями про пошук волонтерів. URL: <http://surl.li/qfprj> (дата звернення: 07.05.2023).
38. Онлайн-курс «Волонтерство під час війни» від ГО «Українська Волонтерська Служба». URL: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+VW101+2022_T3 (дата звернення: 07.05.2023).
39. Онлайн-курс для волонтерів від ГО «Українська Волонтерська Служба». URL: <https://befriend.volunteer.country/online-course> (дата звернення: 07.05.2023).
40. Погрібна В. Л. Волонтерство як соціокультурний феномен: епістемологічні та аксіологічні аспекти аналізу // Вісник Національного університету Юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія, (4), 2015. С. 185–196.
41. Поліщук В. Роль волонтерської практики в процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота, (29), 2013. С. 153–157.

42. Романкова Л. Волонтерська діяльність як складова формування моральних цінностей студентської молоді // Вища освіта України, (4), 2015. С. 54–60.
43. Російсько-український словник: у 4-х т. Т. 1. А–Ж / Редактори: В. Ганцов, Г. Голоскевич, М. Грінченкова. Головний редактор: акад. А. Кримський. Червоний шлях, 1924 // Електронна версія російсько-українського словника. А–П. Підготував Олександр Телемко. Київ: Видавництво КІС, 2007. URL: https://shron2.chtyvo.org.ua/Krymskyi_Ahatanhel/Ros-ukr_akademichnyi_slovnyk.pdf (дата звернення: 18.03.2024).
44. Рубан М. Визначення поняття волонтерства // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського : зб. наук. пр. / Миколаїв. нац. ун-т ім. В. О. Сухомлинського. Миколаїв, 2016. № 2 (42) С. 66–70.
45. Сегеда Т. С. Позитивна і негативна семантика юкстапозитів із першим компонентом волонтер // Збірник статей за матеріалами II Всеукраїнської (НЕ)класичної студентської наукової інтернет-конференції «Мовно-літературний коворкінг» (21–22 листопада 2023 року). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. С. 199–201.
46. Сегеда Т. С. Семантичні особливості лексем волонтерство, добродійництво, благодійництво, охотництво, філантропія в сучасній українській мові // Збірник статей за матеріалами XV Регіональної студентської наукової конференції «Мова – література – ідеологія» (7 квітня 2023 року). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. С. 35–37.
47. Сегеда Т. С. Складені найменування видів волонтерства в сучасній українській мові // Тези доповідей Всеукраїнської студентської наукової конференції «Філологія: виклики в епоху змін» (8 листопада 2023). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. С. 18–20.

- 48.Сегеда Тетяна. Тематичний словник лексики на позначення волонтерства в сучасній українській мові. URL: <https://www.lexonomy.eu/volunteering03> (дата звернення: 19.02.2024).
- 49.Сербин Р. А. Феномен понять «благодійність» та «благодійницька діяльність» // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція : зб. наук. пр. / Міжнар. гуманітар. ун-т. Одеса, 2014. Вип. 12, т. 1 С. 112–115. URL: http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc12/part_1/juspradenc12-1.pdf (дата звернення: 19.02.2024).
- 50.Словарь російсько-український. Т. 1: А–К / Уклад., упоряд.: М. Уманець, А. Спілка. Львів: НТШ, 1893. 339 с.
- 51.Словарь української мови = Словарь украинского языка: [у 4 т.] / збір. ред. журн. «Киевская Старина»; упоряд., з дод. влас. матеріалу Б. Грінченко. [Репр. відтворення вид. 1907–1909 рр.]. Київ: Вид-во АН УРСР, 1958–1959. Т. 1: А–Ж. 1958. XLII, [2], 494 с.
- 52.Словник із соціальної роботи. URL: <https://slovník-iz-sotsialnoi-roboti.slovaronline.com/> (дата звернення: 07.05.2023).
- 53.Словник іншомовних слів / За ред. О. С. Мельничука. Київ: Головна редакція «Українська радянська енциклопедія», 1974. 776 с. URL: <https://ev.vue.gov.ua/wp-content/uploads/2018/04/%D0%9C%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D1%87%D1%83%D0%BA-%D0%9E-%D1%80%D0%B5%D0%B4-%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA-i%D0%BD%D1%88%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D1%85-%D1%81%D0%BBi%D0%B2.pdf> (дата звернення: 18.03.2024).

- 54.Словник іншомовних слів / під редакцією І. В. Льохіна і проф. Ф. М. Петрова. Київ: Державне видавництво політичної літератури УРСР, 1951. 757 с.
- 55.Словник синонімів української мови: у двох томах / А. Бурячок, Г. Гнатюк, С. Головащук та інші. Київ: Наукова думка, 2006. Т. 1 (А–Н). 1040 с.
- 56.Словник української мови. У 20 томах. Т. 1–14. Київ: Наукова думка, 2010–2023. URL: <https://sum20ua.com/?wordid=0&page=0> (дата звернення: 07.05.2023).
- 57.Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970–1980.
- 58.Сучасна українська літературна мова: Лексикологія. Фонетика: підручник / А. К. Мойсієнко, О. В. Бас-Кононенко, В. В. Бондаренко та ін. Київ: Знання, 2010. 270 с.
- 59.Українська волонтерська служба URL: <https://t.me/VolunteerCountry> (дата звернення: 07.05.2023).
- 60.Українська мова: Енциклопедія / НАН України, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні, Інститут української мови; редкол.: В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. 2-ге вид., випр. і доп. Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.
- 61.Філон М. І., Хомік О. Є. Сучасна українська мова. Лексикологія: навчальний посібник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. Частина 1. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2010. 220 с.
- 62.Черниш Н. Вплив довіри та довірчих відносин на становлення новітнього соціального інституту волонтерства у сучасній Україні // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2016. № 2. С. 26–38.
- 63.Штепа Павло. Словник чужомовних слів і термінів. Монреаль. Канада, 1977. 548 с.

- 64.Ютуб-канал «Волонтери про волонтерів». URL: https://youtube.com/@ProVolonteriv?si=vFNevknKsPKWNM_u (дата звернення: 07.05.2023).
- 65.Dictionnaire interprétatif en ligne de la langue française. URL: <https://langue-francaise.tv5monde.com/decouvrir/dictionnaire> (дата звернення: 18.03.2024).
- 66.Huang C. Employees' Perception of Corporate Social Responsibility: Corporate Volunteer and Organizational Commitment // International Business Research, 9, 2016. P. 142–149.
- 67.Курчилюк О. Werbalizacja symboli rosyjsko-ukraińskiego konfliktu zbrojnego (modelowanie pola asocjacyjno-semantycznego) // Journal №1 (37) vol. 1 / 2021|KELM. P. 112–117. URL: <https://kelmczasopisma.com/jornal/52> (дата звернення: 07.05.2023).
- 68.Manetti G., Bellucci, M., Como E., Bagnoli L. Investing in volunteering: Measuring social returns of volunteer recruitment, training and management. VOLUNTAS // International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations, 26, 2018. P. 2104–2129.
- 69.Polish automatic web corpus of ukrainian language (PAWUK). URL: https://pawuk.ipipan.waw.pl/query_corpus/ (дата звернення: 07.05.2023).

АНОТАЦІЯ

Кваліфікаційну роботу присвячено сучасній темі волонтерства, яка набула особливого поширення від початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну. *Актуальність* дослідження зумовлена тим, що, попри багатоаспектне дослідження в різних науках, в українській лінгвістиці бракує розвідок, присвячених системному вивченню лексики на позначення цієї соціально значущої діяльності. *Метою* дослідження є потреба з'ясувати семантико-стилістичні особливості лексики на позначення волонтерства в сучасній українській мові, тому поставлена мета передбачає виконання таких *завдань*: 1) визначити теоретичні передумови аналізу лексики на позначення волонтерства; 2) окреслити склад і структуру лексики зі значенням «волонтерство» в сучасній українській мові; 3) схарактеризувати лексико-тематичні групи на позначення волонтерської діяльності та її суб'єктів; 4) з'ясувати особливості семантики та стилістичний потенціал мовних одиниць зі значенням «волонтерство» в сучасній українській мові; 5) укласти Тематичний словник лексики на позначення волонтерства в сучасній українській мові.

Об'єктом дослідження є власне лексика на позначення волонтерства, а *предметом* – її семантико-стилістичні особливості. *Джерелами фактичного матеріалу* є словники різного типу, соціальні мережі, засоби масової інформації, наукові роботи; корпуси текстів ГРАК та РАВУК. Під час наукової розвідки було використано такі *методи* дослідження: описовий, компонентного аналізу, лінгвостилістичного аналізу, статистичний, робота з корпусами текстів.

У роботі вперше здійснено комплексний аналіз лексики на позначення волонтерства, зокрема виявлено структурно-семантичні та стилістичні її

особливості, створено Тлумачний одномовний тематичний словник лексики на позначення волонтерської діяльності. Одержані результати можуть бути використані в закладах освіти різних рівнів під час вивчення історії, на заняттях з української мови в опрацюванні тем з лексикології та стилістики, у спецкурсах із лінгвостилістичного аналізу мови; укладений словник лексики на позначення волонтерської діяльності може стати в пригоді в лексикографії.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (69 позицій). Повний обсяг роботи – 48 сторінок та 10 сторінок літератури.

Ключові слова: волонтерство, лексика, словник, семантико-стилістичні особливості, українська мова.

ANNOTATION

The qualification work is dedicated to the contemporary topic of volunteering, which has gained significant prevalence since the onset of the full-scale invasion of the Russian Federation into Ukraine. The *relevance* of the research is driven by the absence of systematic exploration of the vocabulary pertaining to this socially significant activity within Ukrainian linguistics, despite multifaceted research across various disciplines. The research *aim* is to elucidate the semantic-stylistic peculiarities of the vocabulary related to volunteering in modern Ukrainian language, thereby encompassing the following *objectives*: 1) to determine the theoretical prerequisites for analysing the vocabulary related to volunteering; 2) to outline the composition and structure of the vocabulary with the meaning of "volunteering" in contemporary Ukrainian language; 3) to characterize the lexical-thematic groups pertaining to volunteering activity and its subjects; 4) to ascertain

the semantic features and stylistic potential of linguistic units with the meaning of "volunteering" in modern Ukrainian language.

The *object* of the research is the actual vocabulary for volunteering, while the *subject* is its semantic and stylistic features. The factual material *sources* include dictionaries of various types, social networks, mass media, scientific works; GRAK and PAWUK text corpora. The following research *methods* employed encompass descriptive analysis, componential analysis, linguistic-stylistic analysis, statistical analysis, and work with text corpora.

For the first time, the work conducts a comprehensive analysis of the vocabulary related to volunteering, particularly identifying its structural-semantic and stylistic peculiarities, and creating an explanatory monolingual thematic dictionary of the vocabulary for volunteering. The obtained results can be utilized in educational institutions of various levels during the study of history, in Ukrainian language classes for processing topics in lexicology and stylistics, in special courses on linguistic-stylistic analysis of language; the compiled dictionary of vocabulary related to volunteering activity can be useful in lexicography.

The qualification work consists of an introduction, two chapters, conclusions, and a list of used sources (69 items). The total volume of the work is 48 pages and 10 pages of literature.

Keywords: volunteering, vocabulary, dictionary, semantic-stylistic features, Ukrainian language.